

Research Article; Received: 2025-05-13; Revised: 2025-07-18; Accepted: 2025-07-22.

การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธ
บูรณาการของคณะสงฆ์ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี
Developing an Integrated Buddhist Model for Driving Social
Welfare Activities of Sangha in Lao Khwan District,
Kanchanaburi Province

พระครูพิศาลจารุวรรณ^{1*}, พระมหาสุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ²,
พระเจริญพงษ์ ธมมทีโป³

Phrakhruphisancharuwan¹, Phramaha Supawat Thānavuddho²,
Phra Jaroenphong Dhammadīpo³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Buddhanya Sri Dvaravati Buddhist College
First/Corresponding Author, E-mail: shingetter99@gmail.com*

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์รูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ที่มีผลลัพธ์เชิงสังคมของพระสงฆ์ไทย 2) พัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ และ 3) นำเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ชุดกิจกรรมและกระบวนการเพื่อสร้างการรับรู้การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการ แบบประเมินการรับรู้ของพระสงฆ์ และแบบสังเกตพฤติกรรม เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ได้แก่ พระสังฆาธิการ หัวหน้าหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนภาคประชาสังคม และไวยาวัจกร รวมทั้งพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. พระสงฆ์ไทยมีบทบาทในการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ในฐานะผู้นำทางศีลธรรม เป็นผู้ส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน และเป็นผู้ช่วยเหลือประชาชนในภาวะวิกฤต 2. รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ 1) การใช้หลักพรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 2) กลไกความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ ภาครัฐ เอกชนและประชาชน 3) กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ในมิติการศึกษา สุขภาพ อาชีพและสิ่งแวดล้อม และ 4) ระบบติดตามและขยายผล 3. การนำเสนอรูปแบบโครงการต้นแบบ ได้แก่ โครงการใจแลกใจและโครงการสาธารณสงเคราะห์ด้านการศึกษา สะท้อนถึงความสำเร็จในการบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาสังคม องค์ความรู้จากการวิจัยพบว่า รูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ประกอบด้วย B-Buddhist (พุทธ) การใช้หลักธรรมพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางหลักในการสงเคราะห์ประชาชน S-Social (สังคม) กลไกความร่วมมือและเครือข่าย เช่น วัด หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนในการพัฒนาสังคม W-Welfare (สาธารณสงเคราะห์) การพัฒนากิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ จัดกิจกรรมช่วยเหลือประชาชน

คำสำคัญ: งานสาธารณสงเคราะห์; พุทธบูรณาการ; คณะสงฆ์

Abstract

The objectives of the research are to 1) synthesize the model of social welfare activities with social outcomes driven by Thai monks, 2) develop an integrated Buddhist model for driving social welfare activities of the sangha, and 3) present the model of driving the integrated Buddhist public welfare work of the Lao Kwan District Sangha, Kanchanaburi Province. The action research method is applied. The research tools are interview guideline, a series of activities and processes to create awareness of the driving of integrated Buddhist social welfare, monk perception assessment forms, and behavior observation. Data collection is from interviews with 17 key informants including an administrative Buddhist monk, heads of government agencies, representatives of civil society, and the temple affair manager, as well as developing a model for driving integrated Buddhist public work. Content analysis is performed to analyze the data.

The results of the research show that 1. Thai monks play a role in driving social welfare activities as moral leaders, promoters of morality in the community, and helpers to the people in crisis. 2. The development of a model with four components: 1) the use of the Buddhist principles of the Brahmavihāra 4, Sanghavatthu 4, Iddhipāda 4, 2) the mechanism of cooperation between the monastic community, the government, the private sector, and the public, 3) social welfare activities in the dimensions of education, health, career, and the environment, and 4) the monitoring and extension system. 3. The presentation of project models "Heart for Heart" project and the "Educational Welfare" project reflecting the success in integrating the principles with social development. The research knowledge shows that the integrated Buddhist social welfare activities model of the sangha consists of B-Buddhism: The use of Buddhist principles as the main guideline for social welfare, S-Social: Cooperation Mechanism and Network such as temples, government agencies, and social development, W-Welfare: Society Development of social welfare activities, organizing activities to help the people.

Keywords: Social Welfare; Buddhist Integration; Sangha

บทนำ

งานสงเคราะห์ถือเป็นงานหลักของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดังจะทราบในประวัติของพระพุทธเจ้าหลังตรัสรู้แล้ว พระพุทธเจ้าได้เสด็จออกจากป่าและทรงเริ่มงานสั่งสอนพุทธธรรมแก่สังคมของชาวโลกอย่างจริงจัง พร้อมทั้งตรัสย้ำแก่พระสาวกว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 32: 40) และทรงดำเนินงานเช่นนี้ตลอดจนพระชนมชีพสุดท้าย คือ ตลอดระยะเวลา 45 ปี เป็นพุทธกิจที่ทรงบำเพ็ญจนประสบผลสำเร็จด้วยดี เป็นงานที่ทำในเพศบรรพชิต ทรงชักจูงคนชั้นสูงให้ละความมั่งมีออกบวชศึกษาธรรมและทำงานเสียสละ อุทิศตนเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคม เข้าถึงคนทุกกลุ่มทุกวรรณะ (วุฒินันท์ กันทะเตียน, 2562)

สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยและทรงคำนึงถึงความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นสำคัญ ทรงมีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคงและประชาชนมีวิถีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะสืบสานรักษาและต่อยอดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและแนวพระราชดำริต่าง ๆ ในการบำบัดทุกข์และบำรุงสุขให้ประชาชนและพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยทรงพระราชทานโครงการจิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ” เพื่อให้หน่วยงานราชการในพระองค์ร่วมกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ และประชาชนทุกหมู่เหล่าที่มีจิตอาสาบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนและแก้ไขปัญหาแก่ประชาชน (หน่วยราชการในพระองค์, ม.ป.ป.) ทั้งนี้ เจ้าพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ประทานคติธรรมในการประชุมสัมมนาขับเคลื่อนงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาจากนโยบายสู่การปฏิบัติระดับจังหวัดของมหาเถรสมาคมว่า “บุคคลผู้ได้ชื่อว่า เป็นสมาชิกแห่งพุทธบริษัท ไม่ว่าหมู่ใดเหล่าใด จึงพึงใคร่ครวญอยู่เป็นนิตย์ว่า ชีวิตของตนไม่ใช่ของยั่งยืนแต่อย่างใด วัยย่อมหมดไปตามลำดับวัย วันและคืนย่อมผ่านไป เมื่อมีชีวิตวัยแห่งชีวิตก็ร่นเข้ามา ด้วยเหตุนี้บุคคลจึงพึงบำเพ็ญกรณียกิจเพื่อเกื้อกูลกันและกันด้วยการละคลายความเป็นตัวตนลงให้มากที่สุด ให้สมดังพระพุทธศาสนที่ว่า ภูต เสด็จ ทิพยพิพม์ แปลความว่า เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ควรเกื้อกูลกัน” (มหาเถรสมาคม, 2561)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า งานสาธารณสงเคราะห์มีความสำคัญมาก เพราะคำว่า สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยการให้กำลังกาย ให้กำลังใจสติปัญญา ใช้ทักษะความถนัดความเชี่ยวชาญหรือความสามารถเพื่อดำเนินกิจการให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ชุมชนและสังคม (วุฒินันท์ กันทะเตียน, 2562) ซึ่งในคำบาลีจะใช้คำว่า สังคหะ ที่แปลว่า จับรวมเข้าด้วยกัน นำมารวมไว้ด้วยกันหรือจับมารวมกัน การจับมารวมกันในที่นี้หมายถึง จับใจคนมารวมกัน แต่การจะจับหัวใจของผู้คนมารวมกันไว้ได้จะต้องจับด้วยเครื่องมือพิเศษ คือ ใช้หลักแห่งสังคหวัตถุมาเป็นเครื่องมือจับหรือยึดเหนี่ยวจิตใจไว้ด้วย 4 วิธี คือ การให้ (ทาน) การพูดดี (ปิยวาจา) การช่วยทำประโยชน์ (อรรถจริยา) การวางตัวที่ดี (สมานัตตตา) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 210-211: 170-171) ในภาษาไทยจะแปลคำว่า สงเคราะห์ ว่าหมายถึง การช่วยเหลือ ปัจจุบันมีการประดิษฐ์คำใหม่แทนคำว่า การสงเคราะห์ เช่น งานจิตอาสา จิตสาธารณะ แต่ก็มาจากหลักสังคหวัตถุ โดยเฉพาะด้านอรรถจริยาที่หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ ทำประโยชน์ ช่วยเหลือด้วยแรงงานหรือ

กำลังความรู้ความสามารถ หรือดำเนินการอันเป็นประโยชน์ทั้งแก่คน ชุมชนและประชาชน ซึ่งเป็นการประพจน์ประโยชน์ที่มีสำนึกทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการลงแรง ลงมือช่วยเหลือช่วยงานสาธารณะ รวมถึงช่วยด้วยการให้สติปัญญา ให้ความรู้ใช้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่ตนมีต่อผู้อื่น

ภาระหน้าที่ที่สำคัญของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทย คือ ทำหน้าที่สงเคราะห์เป็นหลัก งานสงเคราะห์นี้พระสงฆ์ทำการสงเคราะห์โดยตรงทางด้านจิตใจ เช่น การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางด้านจิตใจ การสงเคราะห์บำรุงขวัญด้วยการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการประโลมจิตใจแก่ประชาชน ส่วนการสงเคราะห์ด้านวัตถุนั้นก็มีโดยอ้อม เช่น การขอความช่วยเหลือในการทำงานสาธารณประโยชน์หรือเชิญชวนให้นำสิ่งของมาบริจาคแก่ประชาชนที่ประสบภัยพิบัติ ซึ่งมหาเถรสมาคมได้กำหนดหน้าที่ให้เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความสงบเรียบร้อย การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ในเขตปกครองของตนให้ดำเนินไปได้ด้วยดี (ชาเลียง วุฒิจันทร์, 2541) สถาบันสงฆ์ไทยได้เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งถือว่า เป็นหน้าที่และภาระสำคัญที่ต้องเข้าไปมีบทบาท โดยให้การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่ประชาชน ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ ตลอดจนด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยบรรเทาความทุกข์ยากของคนในสังคม ด้วยเหตุนี้สังคมไทยจึงตั้งความหวังไว้กับสถาบันสงฆ์ที่จะเข้ามาฟื้นฟูช่วยเหลือเยียวยาและเป็นขวัญกำลังใจให้แก่สังคมไทย

ฉะนั้น งานด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นพลังสำคัญในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เป็นงานที่มหาเถรสมาคมกำหนดให้พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือและพัฒนาสังคมยามเกิดปัญหาภัยธรรมชาติหรือปัญหาสังคมคนไร้ที่พึ่ง คณะสงฆ์โดยคณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมได้ขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา จากนโยบายสู่การปฏิบัติระดับจังหวัดเพื่อสื่อสารแนวทางการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์แก่พระมหาเถระ ผู้เป็นประธานกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ประจำจังหวัดได้นำไปดำเนินการให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์อย่างสูงสุด ด้วยหลักการปฏิบัติ 4 หลัก คือ สงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนาและบูรณาการ (พระครูปลัดสวญวนจิรคุณ, 2561)

คณะสงฆ์จังหวัดกาญจนบุรี เป็นคณะสงฆ์ที่ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างเป็นรูปธรรม โดยแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบฝ่ายการสาธารณสงเคราะห์โดยตรง ให้คำปรึกษาและดูแลการดำเนินสาธารณสงเคราะห์ในจังหวัดกาญจนบุรีที่มีหลายรูปแบบ เช่น สถานที่เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำอาหารเลี้ยง

ผู้ประสบภัยน้ำท่วม สถานที่เรียนรู้บำบัดผู้ติดยาเสพติด ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่คณะสงฆ์ดำเนินงานร่วมกัน เช่น สร้างบ้านให้ผู้ประสบอัคคีภัย มอบสิ่งของและปัจจัยแก่ผู้ยากไร้ มอบทุนการศึกษาแก่เยาวชน การดำเนินงานศูนย์เด็กเล็กภายในวัด ฯลฯ โดยในเขตพื้นที่อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี คณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญ แบ่งเป็น 12 ตำบล มีวัดทั้งหมด 68 วัด และ 10 สำนักสงฆ์ ในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของอำเภอเลาขวัญนั้น คณะพระสังฆาธิการให้ความสำคัญและเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในงานด้านสาธารณสงเคราะห์เป็นอย่างมาก แต่รูปแบบการจัดการยังไม่ชัดเจน การจัดการสาธารณสงเคราะห์ที่ปฏิบัติอยู่ก็ทำตามความเข้าใจพื้นฐานของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้านเท่านั้น

บทความวิจัยนี้จะนำเสนอผลการศึกษางานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญที่มีต่อการพัฒนาสังคมเพื่อประโยชน์ในการศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้แก่การสงเคราะห์ประชาชนเพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนและสร้างประโยชน์สุขให้แก่ชุมชนได้ โดยการใช้กำลังกาย สติปัญญา ทักษะ ความเชี่ยวชาญหรือความสามารถเพื่อดำเนินกิจการให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับบุคคล ชุมชนและสังคม เป็นการให้การสงเคราะห์สาธารณชนเพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้นและระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ที่มีผลลัพธ์เชิงสังคมของพระสงฆ์ไทย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มุ่งเน้นการพัฒนาารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ในอำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี
2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ประกอบด้วยพระสังฆาธิการ จำนวน 5 รูป หัวหน้าหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 4 คน ตัวแทนภาคประชาสังคม/ชุมชน จำนวน 4 คน และตัวแทนไวยาวัจกรของวัดในพื้นที่ จำนวน 4 คน

3. เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์และแนวทางการสนทนากลุ่ม จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับพระมหาเถระ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อได้นโยบายและแนวปฏิบัติของคณะสงฆ์ การสัมภาษณ์คณะสงฆ์ในระดับจังหวัด รวมทั้งการสนทนากลุ่มร่วมกับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชนในพื้นที่เพื่อทราบแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการ

2) ชุดกิจกรรมและรูปแบบการสร้างการรับรู้การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของพระสงฆ์ เป็นการพัฒนาชุดความรู้และแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของพระสงฆ์ โดยมีเนื้อหาและกิจกรรมของชุดกิจกรรมในการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการ

3) แบบประเมินการรับรู้การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของพระสงฆ์ โดยเป็นแบบประเมินก่อนและหลังการอบรมถวายความรู้ให้กับพระสงฆ์ในระดับจังหวัดและแกนนำพระสงฆ์ ซึ่งประเมินถึงความรู้ ความเข้าใจ การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของพระสงฆ์ในสังคมไทย

4) แบบสังเกตพฤติกรรม โดยเป็นการเข้าร่วมลงพื้นที่กับวัดและคณะสงฆ์ในระดับอำเภอ รวมทั้งเครือข่าย องค์กรพระพุทธศาสนาและชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมด้านการสร้างการรับรู้ การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของพระสงฆ์ โดยการสนทนากลุ่มกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและผู้นำในพื้นที่เพื่อหารือเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างองค์ความรู้และแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างการรับรู้การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของพระสงฆ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

1) การสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ไทยผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความวิชาการ เอกสารทางพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกพระสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ในระดับประเทศและศึกษากรณีตัวอย่างวัดที่ประสบความสำเร็จในแต่ละภูมิภาคของประเทศ

2) การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในอำเภอเสาวชัย จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้เครื่องมือ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ

และประชาชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด การจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อระดมความคิดเห็นและการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ร่วมกับคณะสงฆ์ในอำเภอเพื่อ ออกแบบรูปแบบที่เหมาะสมต่อบริบทท้องถิ่น

3) การนำเสนอและทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาแล้วดำเนินการจัดทำ โครงการต้นแบบ 2 โครงการ ได้แก่ (1) โครงการใจแลกใจ ห่วงใยผู้สูงวัย คนพิการ และผู้ป่วยติดเตียง และ (2) โครงการสาธารณสงเคราะห์ด้านการศึกษา พร้อมกับ ติดตามผลการดำเนินงาน โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจ การสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์สะท้อนผลลัพธ์เชิงคุณภาพเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ปรับปรุงและ นำเสนอรูปแบบที่สมบูรณ์พร้อมขยายผลในอนาคต

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ประกอบบริบท และนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์รูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ที่มีผลลัพธ์เชิง สังคมของพระสงฆ์ไทยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานสาธารณ สงเคราะห์ผ่านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและกลไกความร่วมมือที่ครอบคลุมทุก ภาคส่วน สรุปประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.1 พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางศีลธรรมและจริยธรรม พระสงฆ์ไม่ได้เป็น เพียงผู้เผยแผ่พระธรรมคำสอน แต่ยังเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ผ่านการส่งเสริมศีลธรรมและคุณธรรม เช่น การใช้ศีล 5 เป็นแนวทางสร้างสังคมที่มี คุณธรรม พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งและเป็นที่ปรึกษาทางจิตใจ ให้กับชุมชน ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและความสงบสุขในสังคม

1.2 พระสงฆ์กับการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ในภาวะวิกฤติทาง สังคมพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือประชาชนในช่วงวิกฤติ เช่น วิกฤติ เศรษฐกิจ วิกฤติภัยพิบัติ วิกฤติสุขภาพ โดยดำเนินการในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การตั้ง โรงทานและฝึกอาชีพเพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจ การจัดตั้ง ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยในวัดร่วมมือกับภาครัฐและภาคประชาสังคม การสนับสนุน สุขภาพจิตและร่างกายของประชาชนผ่านการให้คำปรึกษาและจัดกิจกรรมทางศาสนา

1.3 พระสงฆ์กับการส่งเสริมคุณธรรมและศีลธรรมผ่านงานสาธารณ สงเคราะห์การสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 ทาน เมตตา ความ กตัญญูกตเวที ผ่านโครงการต่าง ๆ ทำให้เกิดการเสริมสร้างจริยธรรมในสังคม

1.4 พระสงฆ์กับบทบาทในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การให้ความรู้แก่เยาวชน

1.5 พระสงฆ์กับการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงบูรณาการร่วมกับองค์กรท้องถิ่นพระสงฆ์มีบทบาทเป็นแกนนำในการประสานความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ให้เกิดความยั่งยืน ตัวอย่างรูปแบบการบูรณาการที่พบ ได้แก่ การทำงานร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการศึกษาและคุณธรรมแก่เยาวชน การริเริ่มโครงการสิ่งแวดล้อมในวัด เช่น การปลูกป่าและจัดการขยะในชุมชน การเป็นศูนย์กลางฟื้นฟูจิตใจหลังภัยพิบัติผ่านกิจกรรมศาสนาและการพัฒนาชุมชน

กล่าวได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ผ่านการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการเชิงเครือข่ายและการพัฒนาโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม การดำเนินงานเหล่านี้มีผลกระทบในเชิงบวกต่อชุมชนและใช้เป็นต้นแบบขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ในอำเภอเลาขวัญ

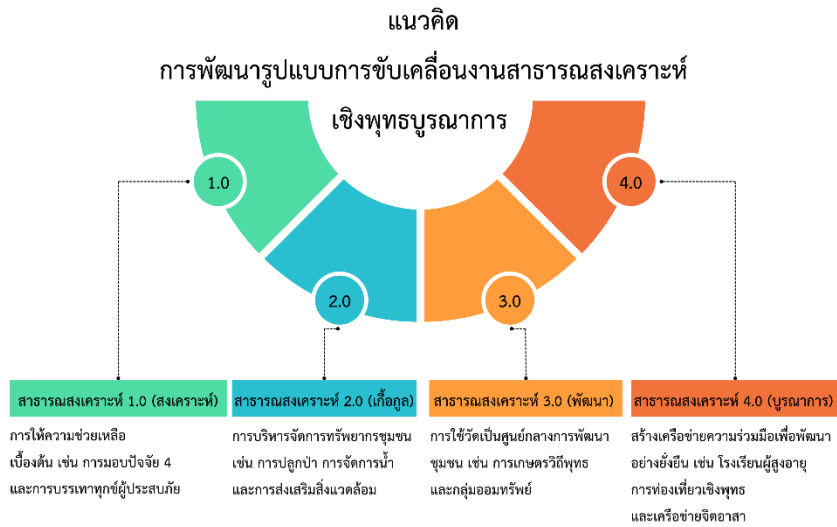
2.1 แนวคิดการพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ที่เหมาะสมกับบริบทของอำเภอเลาขวัญต้องบูรณาการแนวคิดทางศาสนา สังคมและการพัฒนาชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีแนวทางสำคัญ 4 ระดับ คือ

1) สาธารณสงเคราะห์ 1.0 (สงเคราะห์) การให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น เช่น การมอบปัจจัย 4 การบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัย

2) สาธารณสงเคราะห์ 2.0 (เกื้อกูล) การบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน เช่น การปลูกป่า การจัดการน้ำ การส่งเสริมสิ่งแวดล้อม

3) สาธารณสงเคราะห์ 3.0 (พัฒนา) การใช้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน เช่น การเกษตรวิถีพุทธ กลุ่มออมทรัพย์

4) สาธารณสงเคราะห์ 4.0 (บูรณาการ) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ เครือข่ายจิตอาสา

ภาพ 1 แนวคิดการพัฒนาแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์

2.2 การพัฒนาแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ในอำเภอเลาขวัญมีขั้นตอนการพัฒนา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่ การเก็บข้อมูล ผ่านการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชนเพื่อศึกษาความต้องการและปัญหาในพื้นที่ การประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) กับพระสงฆ์และผู้บริหารชุมชนเพื่อระบุนโยบายปัจจุบันของพระสงฆ์และอุปสรรคที่พบ สรุปบทบาทของพระสงฆ์ในงานสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ ด้านการศึกษาและศีลธรรม ด้านการช่วยเหลือชุมชน ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านการเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชนด้านการดูแลกลุ่มเปราะบาง

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดโครงสร้างของรูปแบบ และพัฒนาแบบการขับเคลื่อน 4 ด้าน ได้แก่

1) รูปแบบการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ใช้พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ในการช่วยเหลือสังคม ใช้สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) ในการเสริมสร้างความสามัคคี ใช้ อิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เป็นหลักในการบริหารโครงการ

2) รูปแบบกลไกความร่วมมือและเครือข่ายประกอบด้วยคณะสงฆ์ เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงเครือข่าย หน่วยงานรัฐสนับสนุนนโยบายและ

งบประมาณ ภาคเอกชนสนับสนุนทรัพยากรและความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร (Corporate Social Responsibility; CSR) ชุมชนและอาสาสมัครมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ

3) รูปแบบการพัฒนากิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ประกอบด้วย ด้านการศึกษาโดยการจัดค่ายธรรมะ มอบทุนการศึกษา ด้านสุขภาพโดยวัดเป็นศูนย์สุขภาพเบื้องต้น ด้านอาชีพมีการฝึกอบรมอาชีพ เกษตรอินทรีย์ และด้านสิ่งแวดล้อมโดยการปลูกป่า บริหารจัดการขยะ

4) รูปแบบระบบติดตามและขยายผล โดยที่มีการวัดผลกระทบของโครงการเพื่อปรับปรุงแนวทางและบันทึกองค์ความรู้เพื่อนำไปขยายผลในพื้นที่อื่น

กล่าวได้ว่า การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญต้องใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการพัฒนากิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ที่ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุมทุกมิติของสังคม

3. รูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญมุ่งเน้นการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาเข้ากับการดำเนินโครงการเพื่อช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในภาวะเปราะบางในชุมชน ผู้วิจัยได้นำเสนอผ่านโครงการสำคัญ 2 โครงการ ได้แก่

3.1 โครงการใจแลกใจ ห่วงใยผู้สูงวัย คนพิการและผู้ป่วยติดเตียง โครงการนี้มุ่งช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงวัย คนพิการและผู้ป่วยติดเตียงที่ขาดโอกาสได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง โดยมีปัญหาหลัก คือ การขาดการดูแลจากครอบครัว เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจและข้อจำกัดทางกายภาพ คณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญจึงประสานงานกับโรงพยาบาลเลาขวัญ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่ได้มาจากการบริจาคจากภาคเอกชน ภาคประชาชน เช่น รถเข็นวีลแชร์ เตียงผู้ป่วย อุปกรณ์ทางการแพทย์ให้กับผู้ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ เมื่อมีผู้ป่วยต้องการรถวีลแชร์หรือเตียงผู้ป่วยต้องมาเยี่ยมที่โรงพยาบาลเลาขวัญ โดยนำบัตรประชาชนมาเป็นหลักฐาน โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เมื่อผู้ป่วยหายดีแล้วให้นำมาคืนที่โรงพยาบาลดังเดิมเพื่อให้ผู้อื่นจะได้มาเยี่ยมใช้ต่อไป โดยขับเคลื่อนการดำเนินงานผ่าน 4 รูปแบบหลัก ได้แก่

1) การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการช่วยเหลือ ได้แก่ เมตตา – ดูแลผู้สูงวัยด้วยความรักและความเอาใจใส่ กรุณา – สนับสนุนอุปกรณ์ทางการแพทย์ เยี่ยมเยียนให้กำลังใจ มุทิตา – ร่วมยินดีเมื่อสุขภาพของผู้ป่วยดีขึ้น อุเบกขา – ให้ความช่วยเหลืออย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ยังใช้ธรรมะบำบัด

เพื่อเยียวยาจิตใจของผู้ป่วย เช่น การสวดมนต์ ทำสมาธิบำบัด แจกจ่ายอาหาร ยา รักษาโรค

2) การสร้างกลไกความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ประกอบด้วยคณะสงฆ์ที่เป็นศูนย์กลางการดำเนินโครงการ โรงพยาบาลเลาขวัญสนับสนุนอุปกรณ์ทางการแพทย์ ภาคเอกชนและประชาชนสนับสนุนงบประมาณและของใช้จำเป็น อาสาสมัครชุมชนสนับสนุนดูแลและให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ โครงการยังพัฒนา “คลินิกสุขภาพในวัด” และ “โครงการอาสาสมัครดูแลผู้ป่วย” เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ

3) การพัฒนากิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสุขภาพบริการตรวจสุขภาพฟรี ด้านสังคมโดยมีโครงการ “เพื่อนเยี่ยมเพื่อน” ด้านอาหารและสวัสดิการโรงทานสำหรับผู้สูงอายุ

4) การติดตามและขยายผลเพื่อความยั่งยืน จากการสอบถามความพึงพอใจพบว่า ผู้เข้าร่วมพอใจในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการเยี่ยมเยียนของพระสงฆ์

ภาพ 2 มอบริลแชร์ให้โรงพยาบาลเลาขวัญ

ภาพ 3 มออุปกรณ์การแพทย์ให้โรงพยาบาลเลาขวัญ

ภาพ 4 มอบของเยี่ยมผู้ป่วยโรงพยาบาลเลาขวัญ

ภาพ 5 มอบของเยี่ยมผู้ป่วยในชุมชน

ผลการดำเนินโครงการใจแลกใจพบว่า คณะสงฆ์ร่วมกับภาคประชาชนได้จัดทำวัสดุอุปกรณ์ในทางการแพทย์ ดังนี้ ห้องอายุรกรรมชาย 12 เตียง พร้อมอุปกรณ์ครบ ห้องอายุรกรรมหญิง 12 เตียง พร้อมอุปกรณ์ครบ ห้องพิเศษ 6 ห้องพร้อมอุปกรณ์ครบ ห้องพยาบาล 1 ห้องพร้อมอุปกรณ์ ทั้งนี้ จากการสำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 20 คน พบว่า มีระดับความพึงพอใจโดยรวมสูง ในประเด็นพระสงฆ์มีบทบาทเชิงบวกในการดูแลและให้กำลังใจ คะแนนความพึงพอใจสูงสุด ($\bar{X}=4.8$) แสดงให้เห็นว่า การที่พระสงฆ์เยี่ยมเยียนผู้ป่วยและผู้สูงอายุ ช่วยให้พวกเขารู้สึกได้รับการดูแลและมีพลังใจในการดำเนินชีวิต ประเด็นการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายมีประสิทธิภาพ ความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานรัฐและภาคเอกชน ได้รับการประเมินในระดับสูง ($\bar{X}=4.7$) แสดงให้เห็นว่า การประสานงานที่ดีช่วยให้โครงการดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และคุณภาพชีวิตของผู้เข้าร่วมดีขึ้น คะแนนความพึงพอใจสูงสุดเช่นกัน ($\bar{X}=4.9$) สะท้อนว่า โครงการสามารถสร้างผลกระทบในเชิงบวกให้กับชีวิตของผู้เข้าร่วมได้จริง

3.2 โครงการสาธารณสงเคราะห์ด้านการศึกษา โครงการนี้มุ่งพัฒนาโอกาสทางการศึกษาให้เยาวชนที่ขาดแคลน โดยคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญได้ขับเคลื่อนงาน

สาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการผ่านโครงการสาธารณสงเคราะห์ด้านการศึกษา เพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาให้กับเยาวชนในพื้นที่ โดยเฉพาะเด็กนักเรียนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ รวมถึงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมผ่านหลักพระพุทธศาสนาได้มี การทำกิจกรรมจัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและ อุดมศึกษา การช่วยพัฒนาสถานศึกษา การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษาและช่วย บุคลากรผู้ที่กำลังศึกษา

ในการดำเนินงานขับเคลื่อนผ่าน 4 รูปแบบหลัก ได้แก่

1) การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ใช้พรหมวิหาร 4 โดยการสร้าง ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาในการสนับสนุนเด็กนักเรียน และสังคหวัตถุ 4 โดยการให้ทุนการศึกษา (ทาน) ให้คำแนะนำ (ปิยวาจา) สอนเสริมการศึกษา (อัตถจริยา) และให้โอกาสเท่าเทียม (สมานัตตตา)

2) การสร้างกลไกความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ประกอบด้วยคณะสงฆ์ ซึ่งสนับสนุนทุนการศึกษาและพัฒนาคุณธรรม โรงเรียนได้คัดเลือกเด็กที่ขาดแคลน หน่วยงานรัฐได้สนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ และภาคเอกชนได้สนับสนุน ทุนการศึกษาและฝึกอบรมอาชีพ

3) การพัฒนากิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมแบ่งเป็น 4 ด้าน ประกอบด้วยด้านทุนการศึกษาด้วยการมอบทุนให้เด็กที่เรียน ดีแต่ขาดแคลน ด้านคุณธรรมด้วยการจัดค่ายธรรมะและอบรมคุณธรรมในโรงเรียน ด้านการพัฒนาทักษะโดยการจัดโครงการติวเสริมการศึกษา และด้านอาชีพด้วยการฝึก อาชีพให้กับเด็กที่ไม่ได้ศึกษาต่อ

4) การติดตามและขยายผลของโครงการการศึกษา โดยการติดตาม ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของเด็กที่ได้รับทุน จัดทำคู่มือแนวทางเพื่อให้วัดอื่นสามารถ นำไปใช้ได้ และขยายโครงการไปยังวัดอื่น ๆ ในจังหวัดกาญจนบุรี

ภาพ 6 มอบข้าวสาร อาหารแห้ง ให้แก่โรงเรียน

ภาพ 7 มอปรดตู้ให้แกโรงเรียนบ้านทุ่งกระบ่ำ เพื่อรับส่งนักเรียน

ภาพ 8 สร้างอาคาร 2 ชั้น มอบให้แกโรงเรียนบ้านสามยอด

ผลการดำเนินโครงการสาธารณสงเคราะห์ด้านการศึกษาช่วยให้เยาวชนได้รับโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาอย่างรอบด้าน โดยเครือข่ายภาคีความร่วมมือองค์ประกอบสำคัญของการขับเคลื่อนโครงการนี้ คือ การประสานงานระหว่างวัด โรงเรียน หน่วยงานรัฐและภาคเอกชน ประกอบด้วย 1) คณะสงฆ์ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่ายภาคี พร้อมทั้งสนับสนุนทุนการศึกษาและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน 2) โรงเรียนในพื้นที่คัดเลือกนักเรียนที่ขาดแคลนและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของนักเรียน 3) หน่วยงานภาครัฐ (องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเขตการศึกษาและโรงพยาบาลชุมชน) สนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์การเรียนและโครงการเสริมสร้างศักยภาพนักเรียน 4) ภาคเอกชนและองค์กรการกุศลสนับสนุนทุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียนและสนับสนุนโครงการพิเศษ เช่น โครงการฝึกอบรมอาชีพ

อภิปรายผล

1. รูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ที่มีผลลัพธ์เชิงสังคมของพระสงฆ์ไทยพบว่า การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ไทย มิใช่เป็น

เพียงการปฏิบัติภารกิจเฉพาะด้านศาสนา แต่มีลักษณะเป็นรูปแบบการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการที่ผสมผสานหลักธรรมกับการจัดการปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการหลัก ได้แก่ 1) ฐานคิดทางธรรมะที่เน้นศีลธรรม จริยธรรมและเมตตาธรรม 2) กลไกการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนท้องถิ่น 3) กระบวนการดำเนินงานที่เป็นลำดับขั้น มีวัดเป็นศูนย์กลางของการรวมพลังและติดตามประเมินผลเพื่อความยั่งยืน จำแนกผลลัพธ์เชิงสังคมเป็น 4 มิติ ได้แก่ ด้านคุณธรรม (เช่น การลดความขัดแย้งในชุมชน) ด้านเศรษฐกิจ (เช่น การสนับสนุนอาชีพและลดรายจ่ายผ่านโรงทาน) ด้านสุขภาพ (เช่น การเยียวยาผู้ป่วยในภาวะวิกฤติ) และด้านสิ่งแวดล้อม (เช่น การปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติ) ซึ่งทั้งหมดสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในการสงเคราะห์เกื้อกูลสัตว์โลกอย่างไม่เลือกที่รักมักที่ชัง สอดคล้องกับทงศรี ฐริศรี และคณะ (2564) ที่ศึกษาการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ นักพัฒนาที่มีต่อพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 และการมีสุขภาพของชุมชนพบว่า พระสงฆ์นักพัฒนานอกจากมีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีบทบาทด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ในระดับสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือแบบให้เปล่า โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) การสาธารณสุขสงเคราะห์ด้านการจัดการสุขภาพและกลุ่มวัย ด้านการพัฒนาระบบเศรษฐกิจวิถีพุทธ ด้านพฤติกรรมกรดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขาและสังคหวัตถุ 4 และการมีสุขภาพของประชาชน และยังสอดคล้องกับพรหมเรศ แก้วโมลา และคณะ (2567) กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ในการช่วยเหลือสังคมเห็นได้ชัดเจน เพราะพระสงฆ์อยู่ใกล้ชิดชุมชน พระสงฆ์จึงเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันศาสนาและสังคม ในการอยู่ร่วมกัน พระสงฆ์จึงแสดงบทบาทหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น บทบาทการสนับสนุนกิจการของรัฐหรือเอกชน บทบาทการมีส่วนร่วมต่อสาธารณสุขสมบัติ บทบาทการช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบสาธารณภัย บทบาทการให้อาการและสถานที่ของวัดเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของพิรญาณ์ แสงปัญญา และพินิจ ลาภธนานนท์ (2564) ซึ่งศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระราชาธรรมนิเทศ (พระพยอม กลฺยาโณ) พบว่า การดำเนินงานของพระพยอมมุ่งเน้น “สร้างคน สร้างงานและสร้างอาชีพ” เพื่อให้ช่วยเหลือตนเองได้อย่างไร้ก็ตาม งานของพระพยอมเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนมากกว่าการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งเป็นจุดที่ไม่สอดคล้องกัน

2. การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ในอำเภอเลาขวัญพบว่า ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการพัฒนากิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุมทุกมิติของสังคม คณะสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ในหลายด้าน เช่น การช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้ป่วยติดเตียงผ่านโครงการ “ใจแลกใจ” การส่งเสริมการศึกษาผ่านโครงการทุนการศึกษา นอกจากนี้ ยังบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนใช้หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร สังคหวัตถุ อธิปัตตา เป็นแนวทางหลักในการดำเนินงาน เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของพระครูนิพัทธ์กิจจานุกูล (สมนึก จันทร์เจริญ) (2566) ซึ่งศึกษาการบริหารงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดนครสวรรค์พบว่า การมีแนวทางการบริหารจัดการที่เป็นระบบเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญที่มีการวางแผนและติดตามผลโครงการ ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสังฆการวิมล (สุเทพ รัตโก) (2564) ที่ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์กรุงเทพฯ พบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 เป็นแนวทางสำคัญในการดำเนินงาน ซึ่งตรงกับแนวทางของคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญที่ใช้หลักการเดียวกันในการขับเคลื่อนโครงการ ในขณะที่งานของสุรียนต์ น้อยสงวน (2561) ศึกษารูปแบบการปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ศรีสะเกษพบว่า การใช้ไตรสิกขาและสัปปุริสธรรมเป็นแนวทางสำคัญในการบริหาร ซึ่งแตกต่างกับคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญที่เน้นพรหมวิหารและสังคหวัตถุมากกว่า จึงทำให้มีบางจุดที่ไม่สอดคล้องกัน

3. รูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญพบว่า คณะสงฆ์มีรูปแบบการขับเคลื่อนงานที่เป็นระบบ 4 แนวทางหลัก ได้แก่ การใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินโครงการ การสร้างกลไกความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ การพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และการติดตามและขยายผลเพื่อให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐ์ ศิริสวัสดิ์ (2564) ที่ศึกษาการศึกษาเครือข่ายงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) พบว่า แนวทางการสร้างเครือข่ายงานสาธารณสงเคราะห์ให้มีความยั่งยืนประกอบด้วยการพัฒนาความร่วมมือกับเครือข่ายองค์กรภาครัฐ การฝึกอบรมความรู้การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ให้กับพระสงฆ์และการถอดบทเรียนการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพินิจ ลาภธนานนท์ (2565) พบว่า การขับเคลื่อนงานสาธารณ

สงเคราะห์ให้เกิดความยั่งยืนต้องมีระบบติดตามผลและการพัฒนาภาคีเครือข่าย อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างกับงานของพระวัชร สีสสุโท (2563) ซึ่งศึกษาการดำเนินงานของหลวงพ่อรักษ์ อนุโลม พบว่า การมีศูนย์ปฏิบัติธรรมและการจัดกิจกรรมทางศาสนาเป็นแนวทางหลักในการเสริมสร้างสังคม ซึ่งแตกต่างกับคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญที่เน้นการช่วยเหลือทางกายภาพและสุขภาวะของประชาชนมากกว่า

องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการที่ผสมผสานหลักธรรมกับการจัดการปัญหาสังคม คือ 1) ฐานคิดทางธรรมะที่เน้นศีลธรรม จริยธรรมและเมตตาธรรม 2) กลไกการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนท้องถิ่น 3) กระบวนการดำเนินงานที่เป็นลำดับขั้น โดยวัดเป็นศูนย์กลางของการรวมพลังที่นำมาสู่การพัฒนา รูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ คือ 1) สาธารณสงเคราะห์ 1.0 (สงเคราะห์) การช่วยเหลือเบื้องต้น 2) สาธารณสงเคราะห์ 2.0 (เกื้อกูล) การบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน 3) สาธารณสงเคราะห์ 3.0 (พัฒนา) การใช้วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน และ 4) สาธารณสงเคราะห์ 4.0 (บูรณาการ) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการที่เป็นระบบ ได้แก่ การใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินโครงการ การสร้างกลไกความร่วมมือ การพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และการติดตามและขยายผลเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

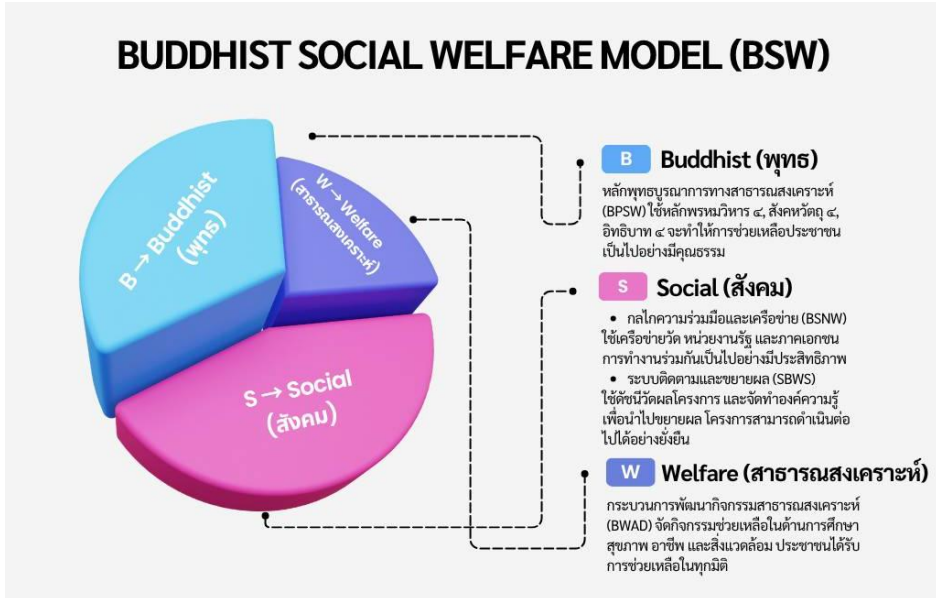
องค์ความรู้จากการวิจัยจึงได้นำเสนอรูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ (Buddhist Social Welfare Model; BSW) ประกอบด้วย

B-Buddhist (พุทธ) การใช้หลักธรรมพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางหลักในการสงเคราะห์ประชาชน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอิทธิบาท 4

S-Social (สังคม) กลไกความร่วมมือและเครือข่ายวัด หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือและพัฒนาสังคม

W-Welfare (สาธารณสงเคราะห์) กระบวนการพัฒนากิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ จัดกิจกรรมช่วยเหลือประชาชนในด้านต่าง ๆ

รูปแบบนี้เป็นแนวทางบูรณาการหลักธรรมพระพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาสังคมเพื่อให้การขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์มีระบบและสามารถนำไปปรับใช้ได้ในวงกว้าง ดังแสดงในภาพ 9

ภาพ 9 องค์ความรู้รูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์ (Buddhist Social Welfare Model)

สรุป

พระสงฆ์ไทยมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์ในหลายมิติ ทั้งในฐานะผู้นำทางจริยธรรม ผู้เผยแผ่พระธรรมและผู้ดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะในช่วงภาวะวิกฤติด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพและสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมคุณธรรมและความร่วมมือกับหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ

การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์อำเภอเลาขวัญประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ (1) การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการบริหารจัดการ (2) กลไกความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์ หน่วยงานรัฐ เอกชนและภาคประชาชน (3) การออกแบบกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย 4 ด้าน ได้แก่ การศึกษา สุขภาพ อาชีพและสิ่งแวดล้อม และ (4) ระบบการติดตามและขยายผลเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน การทดลองใช้รูปแบบผ่านโครงการต้นแบบ ได้แก่ โครงการใจแลกใจและโครงการสาธารณสงเคราะห์ด้านการศึกษาพบว่า มีผลลัพธ์เชิงบวกทั้งต่อผู้รับบริการและชุมชนโดยรวม สามารถสะท้อนให้เห็นศักยภาพของพระสงฆ์ในการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการพัฒนาสังคมอย่าง

เป็นรูปธรรม พร้อมทั้งเสนอแนวทางการขยายผลในอนาคตเพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. (2541). *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- ณัชพล ศิริสวัสดิ์. (2564). การศึกษาเครือข่ายงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19). *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 10 (3), 264-277.
- ทนต์ศรี ภูริศรี และคณะ. (2564). การศึกษาการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ นักพัฒนาที่มีต่อพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 และการมีสุขภาวะของชุมชน. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 8 (7), 310-325.
- พรหมเรศ แก้วโมลา และคณะ (2567). บทบาทของพระสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์. *วารสารสหศาสตร์การพัฒนาลังคม*. 2 (1), 26-39.
- พระครูนิพัทธ์กิจจานุกูล (สมนึก จันทร์เจริญ). (2566). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 6 (2), 626-642.
- พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ. (24 มิถุนายน 2561). พระสงฆ์กับงานสาธารณสงเคราะห์. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2566, จาก <https://www.posttoday.com/lifestyle/555498>
- พระครูสังฆการวิมล (สุเทพ รัตโก). (2564). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสำหรับงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวัชร สีสสุโข. (2563). บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระภิกษุสามเณร มาภิรักษ์ (หลวงพ่อรักษ์ อนุบาลโย) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่*. 6 (1), 74-87.
- พินิจ ลาภธนานนท์. (2565). *บทบาทของพระสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ในบริบทพุทธศาสนาเพื่อสังคม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พริญาณ์ แสงปัญญา และพินิจ ลาภธนานนท์. (2564). พุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทบาทพระสงฆ์ด้านงานสาธารณสงเคราะห์ กรณีศึกษาพระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กลฺยาโณ) วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. 8 (3), 288-302.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 4, 11*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาเถรสมาคม. (2561). *คู่มือการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม*. กรุงเทพมหานคร: โครงการพัฒนาสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2562). *แก่นสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการการศึกษาแนวทางสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- สุริยนต์ น้อยสงวน. (2561). รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 6 (พิเศษ), 383-394.
- หน่วยราชการในพระองค์. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมา จิตอาสา “เราทำความดี ด้วยหัวใจ”*. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2566, จาก www.royaloffice.th/จิตอาสา/เรื่องควรรู้/ประวัติความเป็นมา/